Martin Mosebach: Uz 90. rođendan Benedikta XVI

(Odlomak govora koji je autor održao na "Kölnskim litugijskim danima" 2017)

Nešto kao pobožni kult ličnosti: sličice, kalendari, razglednice, svilene marame, tanjurići od porculana, stakla ili jeftinije plastike, sve sa slikom sretno vladajućeg Svetog Oca hrpimice se nude hodočasnicima i turistima na trgu Svetog Petra i okolo njega; pored toga i one s likom Ivana Pavla II, Ivana XXIII a nešto i Pavla VI. Samo jednog nema, gotovo nigdje, kao po nekom dogovoru: da biste negdje iščeprkali razglednicu s Benediktom XVI, morate imati upornost privatnog detektiva. Stari carski Rim poznavao je ustanovu 'Damnatio memoriae', službeno brisanje spomena na one koji su bili državni neprijatelji – tako je car Karakala dao ukloniti ime svog brata Gete, koje je bilo uklesano na slavoluk Septimija Severa (nakon što ga je dao ubiti). Izgleda da su kako prodavači tako i kupci – jer i kod prodaje krunica postoji zakon ponude i potražnje – kao nekad u Rimu bacili 'anatemu spomena' na prethodnika sadašnjeg pape.

Kao da se tu na sasvim prizemnoj razini zbilo ono na što se Benedikt – nakon svog sve do danas nerazjašnjenog i nerazjašnjivog odreknuća – nije mogao odlučiti: da naime posve nestane sa scene i utone u trajnu šutnju.[1] Upravo se oni koji su pontifikat Benedikta XVI pratili s ljubavlju i nadom, ne mogu pomiriti s time da je sam papa bio taj koji je svoje veliko djelo obnove stavio u pitanje. Budući naraštaji moći će 'sine ira et studio' govoriti o tom vjerojatno zadnjem poglavlju njegovog života – vremenski odmak će događaje staviti u širu, zasad nepoznatu perspektivu – no nama suvremenicima takav odmak nije dan, već i zato što smo bez zaštite izloženi posljedicama te njegove odluke. Govoriti danas o Benediktu XVI, znači prije svega pokušati da u sebi prevladamo osjećaj boli i razočaranja.

Sve to utoliko više, što on kao da se spremao da izliječi teške rane koje je pokoncilsko doba nanijelo vidljivoj Crkvi. Kompromisne formulacije mnogih koncilskih konstitucija progresističke su snage gledale samo kao etapu u velikoj borbi za budući lik Crkve. 'Koncilski Duh' je postao važniji od teksta koncilskih zaključaka. Provođenje tih zaključaka fatalno se poklopilo s događajima kulturne revolucije 1968 koja je potresla čitav svijet, a posebno onaj zapadni. Ona je također bila plod jednog 'Duha', i to veoma nečistog.[2] Nestanak svakog autoriteta, estetska vulgarnost, demontaža tradicije u filozofskom mišljenju opustošili su škole i sveučilišta, zatrovali atmosferu javnosti, štoviše, zahvatili su široke krugove u Crkvi. Nepovjerenje prema tradiciji, čak njeno uništavanje širilo se u ustanovi, koje se bit baš sastoji u tradiciji, tako da se slobodno može reći: Crkva je ništa bez tradicije. Ta pokoncilska borba protiv tradicije bila je

[1] Ovdje se vjerojatno aludira na činjenicu, da se Benedikt i nakon odreknuća pojavljuje u javnosti bilo fizički, bilo intervjuima, bilo vlastitim publikacijama (prim. prev).

[2] Manje je poznato svjedočenje samog Ratzingera koji je osobno doživio te potrese: 'Kada sam 1967/68 bio profesor teologije u Tübingenu, vidio sam kako su naopako tumačili Koncil. Počela je revolucija koju su potakli i vodili prije svega teolozi s teoloških fakulteta. Vidio sam kako je jedan od njih – za kojeg sam znao da je otpao od vjere, jer mi je to sam priznao – koji nije vjerovao ni u što, stao tumačiti da su njegovi stavovi pravi katolicizam (iz interviewa časopisu Communione e librazione Chile 1988 prim. prev.).

pravi pokušaj samoubojstva, doslovno nihilistički proces. Svima su nam još u ušima pobjednički proglasi biskupa, teologa i župnika kako su se s II Vatikanskim Koncilom na Crkvu spustili 'Novi Duhovi' – nešto što nijedan koncil u povijesti nije o sebi ustvrdio. 'Novi Duhovi', to nije ništa manje već novo rasvjetljenje, koje će nas povesti dalje od onog koje smo dobili pred 2000 godina, i dovesti do 'Trećeg zavjeta', o kojem je govorio Lessing u svojem 'Odgoju ljudskog naraštaja'. II Vatikanski se stilizira kao lom s tradicijom kako smo je dosad njegovali, lom koji nosi ozdravljenje. Slušajući to morali ste shvatiti da je katolička vjera našla sebe tek nakon Drugog Vatikanskog, sve genaracije prije nas, koje su nam prenijele kršćanstvo, nalaze se zapravo u nekom 'predvorju, limbu za nezrele'. Istini za volju treba napomenuti da su se pape pokušali tomu oduprijeti – no slabim glasom i bez volje da svojom rukom uvedu red i onemoguće taj pogubni razvoj. Mala nekolicina biskupa, koji su se tvrdoglavo oduprli, bili su prekoreni, disciplinski kažnjavani. A masa 'novo-duhovnjaka' je, koristeći se širokom umreženosti, nesmetano utjecala na crkvenu svakodnevicu, tako da je promatraču sa strane bivalo sve jasnije da je s Drugim Vatikanskim Crkva prekinula sa svojom prošlosti. Zaista, tko je naučio vjerovati svojim očima i ušima, nije više mogao sam sebe uvjeravati, da je to ona Crkva, koja je u sve vrijeme kroz tisućljeća ostala vjerna samoj sebi. Katolik, profesor državnog prava Carl Schmitt je podrugljivo rimovao : 'Heraklit uči kako sve teče, a Petrova stijena se niz vodu kreće.' Crkvom je bjesnio ikonoklazam kao u najgorim vremenima Reformacije; na sjemeništima se provodila 'demitologizacija kršćanstva' à la Bultmann; bogoslužje se posvjetovnjačilo i protestantiziralo, naveliko se naviješćivao kraj svećeničkog celibata; vjeronauk je praktički napušten; svećenici su odbacili svoju odjeću, liturgijski latinski – još svečano potvrđen u koncilskom dokumentu – također je nestao. Sve se to dogodilo da bi se, kako su nam govorili, Crkva pripravila za budućnost, inače će izgubiti ljude. U hijerarhiji su argumentirali kao trgovci koji ne žele 'ostati sjediti' na neprodanoj robi i moraju je prodati na rasprodaji. No usporedba ne odgovara sasvim, jer ljudi nisu bili zainteresirani za rasprodaju – nakon 'Novih Duhova': crkve, sjemeništa, samostani, sve se to naveliko praznilo, sama crkva je, sve jednako provodeći revoluciju, gubila kako na unutrašnjoj koheziji tako i na privlačnoj snazi. Kako se sve više odbacivala Predaja, dobivala se slika onog nesretnog krojača koji u nevjerici gleda odrezane hlače i govori: 'Triput sam odrezao i još su uvijek prekratke!'. Tvrde nam, kako bi do gubitka vjernika bilo došlo i bez te revolucije. Čak ako bismo tu tvrdnju i prihvatili, onda siloviti prevrat ne bi ni bio potreban, naprotiv, 'malo stado' koje bi Crkvi preostalo moglo bi ustrajati u vjernosti, kao 'Znak protivljenja'. Nema argumenata koji bi govorili za pokoncilski prevrat, ja dosad nisam našao nijednog.

Papa Benedikt nije se mogao a ni smio prepustiti takvim razmišljanjima iako to nije tako lako. On se nije ni pod koju cijenu htio odreći slike Crkve, kao organizma koji skladno raste pod zaštitom Duha Svetoga. Historijska svijest mu je jasno govorila da se povijest ne može okrenuti natrag i da je nemoguće i preuzetno postići da stvari koje su se dogodile, kao takve iščeznu, ta ni Bog kad oprašta, ne postiže da se učinjeni grijeh nije ni dogodio, već ga u najboljem slučaju pretvara u 'felix culpa'. Tako gledajući na stvar nije mogao prihvatiti ono

što s dobrim razlogom tvrde kako progresisti tako i tradicionalisti: da je naime pokoncilska era dovela do odlučnog loma s tradicijom, da Crkva prije Koncila i ona poslije njega nije više ista ustanova. To bi onda značilo da Crkva više nije pod vodstvom Duha Svetoga – da je zapravo prestala biti Crkva. Svakako bilo bi pogrešno misliti kako teolog Joseph Ratzinger razmišlja u nekim naivnim formulama. Njemu su bili itekako poznati potresi u povijesti Crkve. Nije mu bilo nepoznato da je u prošlosti bilo loših papa, zavedenih teologa i uopće problematičnih situacija. No u razmatranju crkvene povijesti vodio ga je sigurni dojam, da je Crkva u neprestanom razvoju uvijek prevladavala krize i to tako da kriva strujanja nije naprosto presijecala već ih je u slijedećim generacijama znala oploditi na dobro.

Stoga mu se činilo najprečim da se bori protiv predodžbe da je taj lom – za koji su govorili svi vidljivi znaci – stvarno prisutan. Nastojao je da u svijesti vjernika ukloni uvjerenje o takvom prijelomu. Taj pokušaj imao je u sebi nešto voluntarističkoga – da se jednostavno otrese činjenica – i neka se shvati kao ironija ako navedem poznati redak velikog liričara apsurda Christiana Morgensterna 'ne može biti (ono) što ne smije biti!'. Crkva se nikad ne smije naći u proturječju sa samom sobom, s Predajom, s Otkrivanjem, s učenjem Otaca i ukupnim Saborima – stoga je nemoguće da je ona to učinila; pa ako se i čini da jest, onda je to lažan utisak. Duboka će hermeneutika konačno ipak pokazati, da protuslovlja nije bilo. U tom stavu leži neiscrpno pouzdanje u djelovanje Duha Svetoga, neki cinični promatrač bi pak mogao govoriti o 'svetoj lukavosti'. Taj se stav može opravdati na oba načina, bilo pouzdanja u Boga bilo čistog makijavelizma. Bacimo li naime pogled na crkvenu povijest, vidjet ćemo da je trajanje Crkve u vremenu bilo vezano uz čvrstu vjeru – ili bar uz nepokolebljivo pristajanje uz fikciju – da tu Crkvu u svako doba vodi Duh Sveti. Ono što je papa Benedikt nazvao 'hermeneutikom prijeloma', što su tvrdili (svaki na svoj način) progresisti ili tradicionalisti, za njega je bio napad na samu bit Crkve, čija se narav sastoji u kontinuitetu. Stoga je uveo pojam 'hermeneutike kontinuiteta' – ne toliko kao teološki projekt niti kao baza za konkretne odluke i poteze – već kao duhovnu orijentaciju, koje je jedina u stanju potaknuti ozdravljenje Crkve: kad jednom svi shvate da se Crkva ne smije pouzdavati u lomove i revolucije, tada će i hijerarhija i teologija sami od sebe naći put k tradiciji i skladnom rastu. Iz tog stava kao da govori mudrost Dalekog Istoka, načelno nepovjerenje prema svim 'konstrukcijama' i uvjerenje da se duhovna kriza ne može ukloniti potezima pera i dekretima. Rečenica: 'Les choses se font en les ne faisant pas' ne potječe od nekog kineskog mudraca već od genija diplomacije, legendarnog Talleyranda (koji je čak bio katolički biskup). 'Stvari se obavljaju tako da se ništa ne čini', to je svakodnevno iskustvo, no ujedno i dubok uvid u tok povijesti, koja teče neovisno o snovanjima ljudi – usprkos manipulacijama i taktičnim potezima političara. Ta to je on još kao prefekt Kongregacije za nauk vjere prigovarao misnoj reformi Pavla VI: da je birokratski akt 'dictatus papae' prekinuo organski rast, razvoj na koji je djelovala neprimjetna ruka vremena. Za njega je bilo ne samo beznadno, već upravo nedopustivo, da ranu, koju je zadao udar na tradiciju, pokuša izliječiti nekim novim diktatom. Postupno okretanje načina mišljenja, pod utjecajem primjera koji je davao on sam, stvorit će atmosferu u

kojoj će se obraćenje prema tradiciji dogoditi spontano. Pouzdavao se u moć scena koje su se otvarale prilikom njegovih vlastitih javnih nastupa, kad bi pod misom uzeo rimski kanon ili dijelio pričest klečećim vjernicima. 'Nježna snaga istine' trebala je djelovati sama po sebi, kako govori koncilska konstitucija o vjerskoj slobodi. Ta maksima odgovarala je kako njegovom temperamentu tako njegovom uvjerenju.

Karakteristična za njegov postupak bila je briga da se prevladaju višestruka zastranjenja u liturgiji, koja su zasjenjivala misterij euharistije. On se nadao da će ta zastranjenja ukloniti "reformom reforme". "Reforma" je pojam koja u suvremenim ušima uvijek dobro zvuči, ta "reforma" je nešto što što se opravdava samo po sebi. Svi neprestano zahtijevaju ekonomske, političke i socijalne reforme. Nije li onda "reforma reforme" pravi komparativ tog po sebi pozitivnog pojma, izraz maksime "ecclesia semper reformanda"? Nije li ona zapravo nužna kao ocjena i preispitivanje eksperimantalne faze kroz koju je liturgija prošla zahvatom pape Pavla? No progresisti se nisu dali zavarati tim Benediktovim "reformnim" nastojanjima. Već prvi oprezni koraci kardinala, i poslije pape Ratzingera bili su prepoznati kao opasnost za tri osnovna — iako ih je Rim uvijek službeno nijekao — dostignuća, a to su desakraliziranje, protestantiziranje i antropocentrično demokratiziranje obreda. Kolike li su borbe bile oko uklanjanja tolikih naopakih prijevoda misnih knjiga na narodne jezike! U Njemačkoj još uvijek traje prepirka oko filološki bez ikakve sumnje krivog prijevoda pretvorbenih riječi "pro vobis et pro multis" u "za vas i za sve ljude" dok se anglosaksonsko i romansko govorno područje iako nevoljko pokorilo Benediktovoj naredbi da se to ispravi.[3] Jer, time se dovodi u opasnost teologija sveotkupljenja, omiljena tečevina pokoncilskog vremena. Propagatorima novog "svemilosrđa" potpuno je svejedno što najmanje trećina Matejevog evanđelja sadrži tako strašna predskazivanja vječnog prokletstva, da nakon čitanja čovjeku ne dolazi san na oči. Iako svoju borbu protiv tradicije opravdavaju nastojanjem da se od historijskih nakupina okorjelosti vrate "autentičnom" Isusu.

Nije bolje prošla ni njegova zauzetost da se ispravi nešto do čega je došlo čak mimo drastičnih promjena koje je donijela Pavlova reforma i što ne stoji ni u jednom liturgijskom propisu, a to je slavljenje mise "prema narodu". Istraživanja poznatog liturgičara Klausa Gambera, kojega je Benedikt veoma cijenio, jasno su pokazala da je neodrživo tvrditi da je misnik bilo kada u povijesti slavio "prema narodu", već da je zajedno s narodom bio okrenut prema istoku ususret Kristu koji će opet doći.[4] Još kao kardinal Benedikt je stalno upozoravao da se sadašnjim usmjerenjem svećenika misa iskrivljava i njeno značenje zamagljuje – govorio je kako se takvom misom daje utisak da zajednica nije usmjerena prema Bogu već da slavi sama sebe. No te njegove misli nisu nažalost našle odjeka u Benediktovom zakonodavstvu, niti u dokumentima Kongregacije za nauk vjere. Ni tu nije htio koristiti silu zakona i propisa, već se pouzdavao u "nježnu snagu istine", koja će se nametnuti sama od sebe. Tako je izgledalo upravljanje onoga koga su bezobrazno nazivali "pancerkardinalom" i "Božjim rotweilerom" i tko

[3] U Hrvatskoj se dosada nije dosada ništa poduzelo u tom pravcu.

[4] Rezultati najnovijih istraživanja sažeti su u raspravi U. M. Lang, Okretanje prema Gospodinu, Filozofsko teološki fakultet DI Zagreb 2007.

zna kakvim drugim imenima koja su mu nadjenuli skloni mediji! Posljedice te njegove "nježne snage istine" danas su svima očite. Kardinal Sarah, prefekt Kongragacije za obrede, koji naučava u Benediktovom duhu posve je osamljen i ne može poduzeti ništa čime bi ostvario zadaću koju mu je Benedikt bio postavio.[5] "Reforma reforme" koja je od početka bile tek programatska formula, danas je i kao formula zabranjena.

Ima li još uopće smisla pitati se, kako bi "Reforma reforme" mogla izgledati da se ostvarila? Benedikt očito nije imao namjeru dirati u sveopću uporabu narodnog jezika, to je smatrao nepovratnim, iako bi vjerojatno podržao češću uporabu latinskog. Ono što bi mu bilo na srcu jest da se povrati ispravno usmjerenje svećenika i potakne što češća pričest na usta: ni jedno ni drugo nije ukinuto sadašnjim liturgijskim propisima. Jednako tako i uporabu rimskog kanona koji je i sada moguća varijanta. Ako bi se bio odlučio ponovo uvesti nadasve važne prikazne molitve onda njegova "reforma reforme" ne bi bila ništa drugo nego povratak na Red mise koji je po nalogu Pavla VI bio uveden 1965 i za koji je tadašnji državni tajnik kardinal Cicognani napisao: "Osnovna značajka ovog novog izdanja (misala, op. prev) jest da je tu ostvaren zadatak koncilske konstitucije o liturgiji".[6] Koji su uzroci potakli papu da samo pet godina kasnije zabaci taj red mise koji je sam promulgirao i uvede novi misal koji *nije* odgovarao smjernicama te konstitucije ostat će najvjerojatnije zadugo povijesnom tajnom.[7] Jedno je sigurno: da je ostalo kod prve verzije (koja je bez pravog razloga štošta žrtvovala, ali je obred u osnovnim linijama ostavila nedirnutim) ne bi bilo pobune nadbiskupa Lefebvra. S druge strane istina je i to da danas nema tog liturgijskog pravila ili propisa koji bi pojedinom svećeniku priječio da najvažnije elemente "Reforme reforme" već sad uključi u vlastitu liturgijsku praksu: slavljenje prema istoku, pričest na usta, rimski kanon, počešće i latinski, iako zato treba hrabrosti i vlastitog autoriteta ovako bez podrške iz Rima. Ja bih rekao: sve to ne bi bilo nešto spektakularno, mnoga duhovna blaga stare liturgije ostala bi još uvijek zapostavljena, ali bi sigurno došlo do druge atmosfere, uspostavio bi se duh klanjanja i sakralnog prostora. Ako se svećenik i usudi učiniti tako nešto u svojoj vlastitoj župi, mora računati s mučnom borbom protiv svojih pretpostavljenih s jedne i vlastitog župskog vijeća s druge strane.[8]

Kad smo se već upustili u ne baš previše korisna razmišljanja "što bi bilo kad bi bilo", onda nije loše podsjetiti da ima daleko važnijih stvari nego da raspravl-

[5]Poznato je da je kardinal Sarah 2016. preporučio svećenicima da slave misu okrenuti zajedno s vjernicima prema oltaru. Odmah nakon toga javili su se glasovi kako iz Vatikana tako od strane biskupskih konferencija koji su bagatelizirali tu preporuku.

[6]Misal za nedjelje i blagdane po tom obredu izdao je za vjernike u 4 sveščića Glas Koncila Zagreb 1965.

[7]S tim u vezi treba spomenuti da je biskupska sinoda 1967 koju je Pavao VI posebno sazvao u tu svrhu razmotrila prijedlog novog obreda koji danas imamo i *nije ga prihvatila* a papa ga je usprkos tomu kasnije promulgirao.

[8]Ovdje autor uzima poznatom situaciju u njemačkom katolicizmu, koja se čak u zadnje dvije godine promijenila na gore, uvođenjem tzv. mamutskih župa u kojima većina svećenika, posebno onih mlađih, nema praktično nikakvog autoriteta te bivaju svaku godinu-dvije premještani iz jedne crkve u drugu. U Hrvatskoj će prepreke biti druge vrste ali sigurno ne manje teške (op. prev.).

jamo oko ovog ili onog liturgijskog detalja. Svatko tko se temeljito pozabavio krizom liturgije u XX stoljeću zna da ona nije jednostavno pala s neba — ili pak ispuzala iz pakla — nego da je daleko prije došlo do razvoja, koji su na kraju doveli do katastrofe. Bio je to način mišljenja, misaoni sustav koji se, uzet za sebe, nije činio opasnim i nije bio doživljavan kao protivan liturgiji i sakralnomu. Još i danas ga možete naći čak i kod pristalica tradicionalne liturgije. Mogli bismo ga nazvati rimsko-jurističkim ili loše shvaćenim skolasičko-analitičkim. U svakom slučaju taj je način mišljenja bio posve stran prvom kršćanskom tisućljeću koje je stvorilo i oformilo obred. Po tom shvaćanju obred se sastoji od bitnih i manje bitnih dijelova. U teologiji mise koja je nastala pod utjecajem tog shvaćanja značajan je pojam "valjanosti", pojam iz područja notarijalnog prava. Tu se pita koji se pretpostavke moraju steći da bi pravni akt postao valjan, a koje su pak bez važnosti. Takvo razmišljanje nužno vodi do redukcije, formalnog minimalizma, koji jedino još želi znati, koje minimalne pretpostavke čine misno slavlje valjanim. Pod utjecajem takvog mišljenja već je rano došlo do komprimiranih oblika obreda kao što je to tzv. "tiha misa", koju se sigurno može voljeti, ali se pritom ne smije zaboraviti da je u liturgijskoj praksi prvog tisućljeća (tu praksu drže istočne Crkve do danas) tiha misa bila nešto apsolutno nezamislivo. Liturgijsko pjevanje je u Istočnoj crkvi obvezno i onda ako svećenik slavi posve sam, jer liturgija smješta čovjeka u anđeoske sfere. Anđeli pjevaju, a njihov pjev Gloria i Sanctus ponavljaju za njima i vjernici koji, kako se u istočnoj liturgiji izričito kaže, preuzimaju ulogu anđela. "Tiha misa" je nastala kad su je samostanskim crkvama i katedralama više svećenika slavilo misu istovremeno svaki na svom oltaru. Iz razumljivih razloga željelo se izbjeći zvučni kaos. No dovoljno je da ste jednom bili u crkvi Isusovog groba u Jeruzalemu pa da shvatite da u duhovnom svijetu prvog tisućljeća "praktični razlozi" nemaju nikakve važnosti kad je u pitanju liturgija, Opus Dei. Grčki prevoslavci, egipatski Kopti, Armenci, svi oni svak na svom oltaru pjevaju svoje, prostor je pun "svete buke", koja nas sa sjevera koji smo pod protestanskim utjecajem navikli na nutarnjost i razmatranje, zbunjuje, čak djeluje odbojno, posebno ako se u sve umiješa još i pjev mujezina sa minareta susjedne džamije. Ono što tu treba naglasiti jest: čak i u ovako ekstremnim situacijama za istočnjake nema govora o nekoj "redukciji na ono bitno" kod koje se može ispustiti ovo ili ono što nije pretvorba.

Sažeto rečeno, razlika između starocrkvenog i novijeg latinsko-zapadnog mišljenja jest u shvaćanju pretvorbe žrtvenih darova. Ono prvo vidi čitavu liturgiju u svim njenim dijelovima kao posvećujuću — u njoj nazočnost Kristova nije usredotočena na same riječi pretvorbe, nego se u raznim oblicima provlači kroz čitavo događanje; pretvorba je vrhunac u svojem podanašnjenju žrtve na križu.

Tko misu ovako shvaća ne pada mu na pamet neki "zahvat" ili "redukcija" jer Kristova nazočnost unaprijed isključuje neko ljudsko planirano aranžiranje i insceniranje.

Upravo je ono drugo, novije zapadno shvaćanje, koje akt posvećenja ograničava na pretvorbu, na kraju izručilo misu planiranim zahvatima. No liturgija ima s umjetnosti nešto zajedničko: u njihovim sferama ne može biti govora o razlikovanju bitnog od nebitnog. Zamislite kako bi to izgledalo kad bismo na Rafaelovoj

slici svete Cecilije ostavili lice i ruke jer su oni važni, a izrezali glazbeni instrument kao "nevažan".

Ono što je odlučno jest da se latinski svijet tim svojim novim shvaćanjem suočio s vlastitom tradicionalnom liturgijom koja mu je postajala sve manje razumljiva. Ne samo pravoslavna, već i tradicionalna rimska liturgija jest postupan rast nazočnosti Gospodinove, nazočnosti koja ima svoj vrhunac u pretvorbi, ali nema nekog reza koji bi dijelio pretvorbu od dijelova prije nje, kao što i Kristov život među ljudima nije bio odijeljen od njegove žrtve na križu već je prirodno vodio do nje. Kristova pojava, njegova nazočnost već od prvih trenutaka jest program i latinske liturgije, govor njezinih znakova ne dozvoljava nikakvo drugo tumačenje.

Liturgija je preuzela iz carskog dvorskog ceremonijala znakove prisutnosti vrhovnog suvereniteta — svijeće koje su se nosile pred carem i tamjan. Kad god u liturgiji nastupaju svijeće i tamjan, označuju novu kulminaciju Božje prisutnosti. Već na početku kad misnik svečano ulazi u crkvu u svojoj liturgijskoj funkciji "drugog Krista", on je dio Božjeg čina, "teurgije", on na Cvjetnicu predstavlja Krista kako svečano ulazi u Jeruzalem, no isto tako i Krista kako ponovo dolazi u svom veličanstvu i slavi. Kad se čita evanđelje opet su tu i svijeće i tamjan kojim se kadi kako knjiga tako i svećenik, što označuje prisutnost Krista našeg Učitelja — čitanje evanđelja nije tu samo "navještanje", već prije svega svjedočanstvo prisutnosti. A onda se na oltar donose darovi prekriveni velom, tamo sa strahopočitanjem primaju i opet okade. Tekstove koji se tu mole moguće je tumačiti tako da ti darovi — iako još neposvećeni — predstavljaju Krista koji se pripravlja na svoju muku na križu, po shvaćanju prvog tisućljeća, skidanje vela s darova označavalo je kako Isusa svlače.

Tradocionalni obred prikazanja bio je poseban trn u oku reformatorima — kako te molitve, kako te geste klanjanja, a darovi još nisu posvećeni! Zaista, po misnoj teologiji drugog tisućljeća prikazanje je najednom postalo nerazumljivo, bio je to sad baštinjeni odlomak koji je pomalo izazivao nelagodu. Ipak treba cijeniti duh počitanja Tridentskog Sabora, koji nije ni pomišljao dirati u liturgijski obred samo zato što ga teološki gledano smatra nedosljednim. Kad je prikazanje konačno stiglo na pisaće stolove nesretnog dvadesetog stoljeća, moglo ga se glatko izbrisati — upravo osjećam zadovoljstvo reformatora koji je jednim potezom pera uklonio tisućljetnu besmislicu. A bilo bi tako jednostavno prepoznati prikazanje kao obred uprisutnjenja, trebalo je samo baciti oko na sestrinski istočni obred! Ali ispriječila se rimska arogancija koja umišljeno ignorira da se o rimskom obredu ne može kompetentno suditi ako se istovremeno nema pred očima istočni. Tamo se prikazanje slavi još daleko opširnije i svečanije, upravo zato što ga se smatra dijelom posvećenja. Zašto nikomu nije zapela za oči činjenica da je u tradicionalnom latinskom obredu epikleza, zazivanje Duha Svetoga, dio prikazanja, što je bio jasan signal, da je konsekracija već u toku? (Tu se misli na slijedeće molitve u tradicionalnom obredu Prikazanja:

> Primi nas, Gospodine, duhom ponizne i srcem skrušene: bila danas naša žrtva pred licem Tvojim takva da Ti ugodi, Gospodine Bože.
>
> Dođi, Posvetitelju, svemogući vječni Bože: i blagoslovi

ovu žrtvu, pripravljenu svetome imenu Tvojemu.
(op. prev.).)

No dublje razumijevanje procesa liturgije je već toliko oslabjelo, da su bili u stanju jednostavno odbaciti ono što nisu razumjeli, kao da je to neki beznačajni privjesak. Zaista mora biti uzvišen osjećaj, kad možete korigirati svetog Grgura Velikog!

Dozvolit ću sebi da ovdje citiram jednog bezbožnog pisca, briljantnog staljinista Petera Hacksa koji je upitan, kako treba postaviti klasično kazališno djelo, odgovorio: "Najbolji način jest da ga najprije dobro razumijemo." To je načelo kojeg se treba držati već u književnosti, a pogotovo kad se radi o najvećem blagu kao što je liturgija.

Jedna od najznačajnijih zasluga pape Benedikta jest da je pokušao svratiti pažnju Crkve na kršćanski Istok. On je znao da sva ekumenska nastojanja, kolikogod po sebi bila nužna, ne će uspjeti medijski efektnim susretima s tamošnjim hijerarsima, već s afirmacijom tradicionalne latinske liturgije, koja je prava vezivna spona rimske i grčke Crkve.[9] U međuvremenu znamo da su ti njegovi pokušaji bili uzaludni, ne zato što bi ih prekinula smrt već zato što nije htio poduzeti odlučnije korake za obnovu tradicije.[10]

Razočaranje koje je izazvao iznenađujući prekid Benediktovog pontifikata jest razumljivo, no ono može lako zamagliti trijezan pogled na činjenice. Zamislimo kako bi bilo da je nakon Ivana Pavla odmah došao Franjo. Kolikogod je Benediktov projekt "reforma reforme" propao, ipak će on ostati u sjećanju kao "papa liturgije", možda čak i "spasilac liturgije". Njegov motuproprio "Summorum pontificum" zaista zaslužuje naziv "iz vlastite pobude". Jer niti među biskupima po svijetu niti u Kuriji nije bilo iskoro nikakve podrške za taj Benediktov potez. Kako progresisti tako i "konzervativci" (nažalost riječ konzervativac moramo danas stavljati pod navodnike) bili su oštro protiv toga da se starom obredu dade prostora više od onoga što mu je — protiv volje — bio dao Ivan Pavao Drugi. On koji je po sebi zazirao od bilo kakvih samotnih odluka, ovaj put se ipak odlučio na formalan zahvat. Štoviše, dodatnim izvršnim odredbama u granicama papinske nadležnosti osigurao je tradiciji "mjesto po suncem" u Crkvi. To je dakako bio samo prvi korak, no Benedikt, koji je taj problem očito ozbiljno shvaćao, znao je da se pravi rast liturgijske svijesti ne može ostvariti zapovijedajući, već se mora dogoditi u dušama i da vjernost tradiciji mora proći kroz kušnje. Koliko će se te mogućnosti, kojima je on nasuprot tolikim otporima otvorio brane, ostvariti, ovisi o poduzetnosti pojedinaca. Sad voda mora poteći, od tog se zadatka ne može ukloniti nitko, tko je spoznao da je liturgijski život bitan dio naše vjere. Liturgija *jest* Crkva — svaka misa slavljena po tradicionalnom obredu valja više nego li bilo koja riječ bilo kojeg pape. Ona se kao crvena nit provlači kroz sjaj i bijedu crkvene povijesti, doklegod i gdjegod ona traje periode papinske samovolje ostat će na marginama povijesnog pamćenja. Ta nije li tajna bojazan progresista, da će njihova nastojanja biti uzaludna sve dok Crkva

[9]...

[10]Kao kardinal Benedikt je nekoliko puta svečano slavio staru misu. Otkako je postao papom ne zna se je li to ikada više učinio (op. prev.).

zadrži sjećanje na taj izvor svog života? Zamislimo samo na koliko se mjesta slavi tradicionalna misa otkad je objavljen Motuproprio, koliko je svećenika — tu ne računam one koji pripadaju tradicionalnim zajednicama — naučilo taj obred, koliko biskupa je po tom obredu dijelilo sv. Red i Potvrdu. Njemačka tu nažalost nije na prvom mjestu, to je zemlja iz koje su došli toliki poticaji štetni po Crkvu — ali moramo misliti univerzalno. Tko bi pred dvadeset godina smatrao mogućim da se na Katedri sv. Petra u Rimu slavi svečani pontifikal po starom obredu? Priznajem, sve je to malo, daleko premalo — neznatan detalj u životu suvremene opće Crkve, ali trijezno promatrajući golemu katastrofu koja se odigrala, nemamo pravo podcjenjivati izuzetke od žalosnog pravila. Totalnost progresističkih pretenzija je slomljena, i to je djelo pape Benedikta. A ako bi se netko potužio da on nije učinio više, da nije svoje papinske ovlasti dovoljno iskoristio, neka stvarno promisli i reče, tko bi od kardinala kandidata za papinstvo tu više učinio nego on. Tako da konačno ne preostaje nište drugo nego zahvalnost tom nesretnom papi koji je u preteškom vremenu učinio koliko su mu snage dopuštale. To će, a ne sličice na Trgu svetog Petra, osigurati stalan spomen na njega. Kad god budemo imali priliku sudjelovati na tradicionalnoj misi, morat ćemo misliti i na Benedikta Šesnaestog.

Prijevod i komentar: KV